

Stöd till särbegåvade unga och deras föräldrar – varför det?

Sten Collander

Nationellt ansvarig för föreningen svenska Mensas program för begåvade barn, GCP, Gifted Children Programme. E-post: gcp-ansvarig@mensa.se.

Behovet av social gemenskap och olika typer av stöd till föräldrar och familjer med särbegåvade barn beskrivs utifrån perspektivet av den ideella föreningen Mensa och dess program för begåvade barn, GCP (Gifted Children Programme). Den förbättring av familjernas situation som över tid ofta sker genom att de bland annat träffar och knyter an till andra i liknande situation diskuteras och ställs i ett samhällligt/kulturellt sammanhang. Fördelar och nackdelar med att en ideell förening engagerar sig och arbetar för gruppen begåvade unga och deras familjer diskuteras och slutsatsen dras att ideellt arbete visserligen är värdefullt och gör skillnad men att även andra samhällsaktörer kan och bör göra mer för dessa familjer.

The need for social belonging and different types of support to parents and families with gifted children is described from the perspective of the non-profit organization Mensa and its program for gifted children. The improvement of the situation of the families that often, over time, takes place by meeting others in similar situations is discussed and put in a societal/cultural context. Pros and cons with the fact that a non-profit organization with the group gifted youth and their families is discussed and the conclusion is made that non-profit work, while valuable, is not enough and that other actors in society can and should do more for these families.

Inledning

Ibland känns det som att jobba i motvind med frågorna om stöd till särbegåvade barn/unga och deras familjer. För det första har det inte varit så många som känner till att särbegåvning som fenomen finns – detta håller dock sakta på att ändras, inte minst genom detta temanummer av Socialmedicinsk tidskrift – och för det andra har det inte heller varit så många som känt till att Mensa som förening finns och bland annat jobbar för att särbegåvade unga ska få rimliga villkor och förut-

sättningar i skolan. Det har funnits – och finns nog fortfarande – en del förutfattade meningar om oss som förening och därmed nog också ett visst motstånd mot att ta kontakt med oss. I denna text vill jag som ansvarig för Mensa Sveriges program för begåvade barn berätta varför vår verksamhet tyvärr behövs, vad vi gör och vad vi vill uppnå innan vi kan lägga ner verksamheten. Först behövs dock något kort om förutsättningarna för vår verksamhet: Mensa som organisation.

Mensa – globalt, nationellt och lokalt

Mensa har en drygt 60 årig historia; föreningen bildades i England 1946 och finns nu etablerad i de flesta länder. Föreningen har ett enda krav för att bli medlem: att ha en dokumenterad IQ bland de två översta procenten. Att ha så pass relativt hög IQ skulle de flesta kanske tycka vore trevligt men tyvärr är detta inte alltid fallet med ett inifrån-perspektiv; många av våra medlemmar beskriver erfarenheter av utanförskap och känslor av att vara annorlunda och, som ett resultat av detta, alltför ofta ensamhet (som i många fall mildrats när de kommit med i föreningen). Det är med den bakgrunden som vårt program för begåvade barn har startats och drivs: för att förhoppningsvis kunna bidra till bättre förutsättningar och livsförhållanden för den uppväxande generationen än det flera av oss medlemmar upplevde när vi själva var i skolåldern.

Programmet vänder sig till unga särbegåvade i förskoleålder upp till 19 års ålder och deras föräldrar; något IQ-test eller medlemskap i Mensa krävs inte för att vara med utan det räcker i princip med att föräldrarna ser drag av särbegåvning.

Behov av information och gemenskap

Många av våra medlemmar har som nämnts ovan upplevt ett kognitivt annorlundaskap och känslor av ensamhet och det är detta som mycket ofta också framkommer när skolpersonal och framför allt föräldrar nu tar kon-

takt med oss. Beskrivningar av hur ett barn i klassen eller i familjen är tidigt kognitivt utvecklad, förstår undervisning snabbt, läser och/eller talar tidigt men samtidigt ofta upplever sig själv som konstig eftersom hon eller han inte verkar förstå sig på de andra unga i sin omgivning. Den vuxne som tar kontakt med oss beskriver sin oro och förvirring över barnets/den unges utveckling och sätt att bete sig; ofta ligger också oroliga funderingar kring ett från olika håll påtalat behov av psykiatriska utredningar nära till hands för den vuxne. ”Är det kanske så att mitt barn har Aspergers syndrom?”

Ibland är det så att en eller båda föräldrarna själva är medlemmar i Mensa och därför, kanske med bakgrund i personliga erfarenheter, har viss insikt i utmaningarna men det är långt ifrån alltid så. Oftast handlar det om föräldrar som genom mer eller mindre desperata sökningar på nätet hittat Mensas hemsida, läst vår beskrivning av hur särbegåvning kan ta sig uttryck och därefter tagit kontakt för att få hjälp. Vi har mött föräldrar som i flera år vetat att något var annorlunda med dottern eller sonen men inte vetat vad det varit och inte nöjt sig med etiketter som ADHD eller Asperger; ibland har situationen också lett till kraftiga slitningar mellan föräldrarna: den ena föräldern har trott att det faktiskt rört sig om en psykiatrisk diagnos som ADHD eller Asperger men den andra har letat vidare.

Verksamhet och effekter

Som ideell organisation har vi klara begränsningar kring vad vi kan hjälpa

unga, föräldrar och skolpersonal med. Detta bland annat för att alla vi som är engagerade inom Mensa jobbar med detta på vår fritid och utan ersättning och att GCP, programmet för begåvade barn, ännu inte är så väl representerat över landet. Det vi kan göra och gör är för det första att erbjuda bland annat politiker, skolledare och lärare information om särbegåvning och vad det kan innebära i form av utmaningar och särskilda behov. Vi besöker exempelvis gärna och rätt ofta skolor runt om i landet i detta ärende. Dock: huvudfokus i vår verksamhet är i praktiken att erbjuda möjlighet och ett forum för unga särbegåvade och deras föräldrar att träffa, lära känna och knyta an till andra i liknande situation. Detta sker i flera former; dels via Facebookgrupper men också via olika typer av träffar. De kanske mest uppskattade sätt dessa träffar sker är dels de familjeträffar som runt om i landet ordnas några gånger per termin och dels de föräldraluncher som, än så länge mest i Stockholm, ordnas ca en gång i månaden. Dessa aktiviteter är mycket uppskattade av de som deltar: det är tillfällen att - för föräldrarna - utbyta erfarenheter, tips, sorg- och glädjeämnen mm men också - för de yngre - att träffa andra som tänker som de själva och bilda gemenskaper med dem.

Det vi märkt som effekter av dessa träffar är att dels att de unga ganska snabbt knyter an till andra (vilket deras föräldrar menar är mer eller mindre häpnadsväckande då barnen "normalt sett" ofta håller sig för sig själva och eventuell interaktion med andra unga tenderar att vara ytlig, stel och mycket

begränsad). Föräldrarna beskriver också att de unga i sin vardag, det vill säga mellan träffarna, hämtar styrka i att gruppen "GCP:are" (som den ibland kallas av de unga själva) finns. På delvis liknande sätt beskriver föräldrarna att de träffar med andra föräldrar som de är med på är oerhört värdefulla för dem: träffarna ger möjlighet att öppet och i en förstående grupp diskutera sin situation, sin oro etc.

På luncherna är det både föräldrar som varit med på flera luncher men ofta är det också en eller flera föräldrar som är med för första gången. Det är inte ovanligt att de nya deltagarna brister i gråt när de beskriver sin situation och sin oro för sitt barn men ibland också av lättnad för att de hittat en gemenskap som de känner att de hör hemma i och som förstår dem och deras situation. Behovet av att träffa andra i liknande situation är stort; föräldrar återkommer gång efter gång till träffarna och flera tar också initiativ till egna träffar. Det är också glädjande för mig som inte själv har barn att ta del av den positiva utveckling som många av dem beskriver; deras barn trivs allt bättre med sin tillvaro och situationen hemmavid har förbättrats i och med att såväl föräldrar som unga får en ökad förståelse och acceptans för vad det rör sig om – de unga är inte konstiga i någon negativ mening utan bara lite annorlunda än sina jämnåriga.

Diskussion och slutsatser

En grundläggande mänsklig egenskap kan sägas vara att sträva efter att vara med i en gemenskap; baksidan av denna strävan är att de som uppfattas

vara annorlunda också uppfattas vara ”konstiga” och, bland annat socialt, mindre värda. En aspekt av detta naturligtvis den så kallade Jantelagen, att man inte ska tro att man är något mer än någon annan. Det finns bra jämlikhetsdimensioner av detta, bland annat att ingen kan sägas vara mer värd än någon annan. Dock: en likhetsstillämpning av Jantelagen som också innebär att alla antas vara lika i betydelsen identiska med eller utbytbara med varandra märker vi får negativa effekter. Elever som är särbegåvade har ofta andra behov än de elever som befinner sig närmare ett genomsnittligt IQ; alla behöver mötas som individer med olika styrkor och utmaningar för att kunna

må bra och utvecklas så långt som är möjligt och hälsosamt för dem. Detta står nu sedan några år också rätt bra uttryckt i den svenska skollagen (kap 3, § 3). Ett problem som vi upplever är att alltför många svenska skolor inte når ända fram i sin tillämpning av skollagen och detta får effekter för såväl de särbegåvade eleverna som deras familjer. Vi som ideell förening gör så gott vi kan för att hjälpa dem men vi klarar inte själva att förbättra hela systemet, till detta behövs bland annat att Utbildningsförvaltningar och Skolnämnder etc. runt om i landet hjälper till, liksom också Utbildningsdepartementet på nationell nivå.

Systembolagets Alkoholforskningsråd

Forskningsmedel för 2015

Systembolagets Alkoholforskningsråd lämnar stöd till såväl samhällsvetenskaplig som medicinsk alkoholforskning. Forskning av särskild betydelse för det förebyggande arbetet mot alkoholskadorna prioriteras. Systembolaget har uppdragit åt rådet att i årets ansökningsomgång, med beaktande av sedvanliga krav på vetenskaplig kvalitet, i första hand prioritera samhällsvetenskaplig och folkhälsovetenskaplig alkoholforskning. Klinisk/patientnära forskning med relevans för förebyggande av alkoholskador kan prioriteras i andra hand.

Rådet beslutar oberoende av Systembolaget om inkomna ansökningar, utifrån projektens vetenskapliga kvalitet och samhälleliga relevans.

Projekt finansieras med 200 000–500 000 kronor, för årets utdelning disponerar rådet fem miljoner. Medel anslås för ett år i taget i högst fem år för ett och samma projekt. Sökande skall vara disputerad.

Administrationen sköts av Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). Ansökningar lämnas via rådets webbaserade ansökningssystem som finns på www.can.se/sra.

Sista ansökningsdag är den **15 september 2014, klockan 16.00**, därefter stängs webbsystemet.

KONTAKTPERSON

Britta Grönlund, 08-412 46 30, britta.gronlund@can.se

www.can.se/sra